

MLADÁ FRONTA

2008 2009

2010 2011 2012

2013 2014

2015 2016 2017 2018

Wu Xiaobo

TURBULENTNÍ DEKÁDA

PROMĚNY ČÍNSKÉHO BYZNYSU
V LETECH 2008–2018

Ve velkých řekách
žijí velké ryby

Turbulentní dekáda

proměny čínského byznysu v letech 2008–2018

Vyšlo také v tištěné verzi

Vyrobeno pro společnost Palmknihy - eReading

Wu Xiaobo

**Turbulentní dekáda – proměny čínského byznysu
v letech 2008–2018 – e-kniha**

Copyright © Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

Wu Xiaobo
**TURBULENTNÍ DEKÁDA -
PROMĚNY ČÍNSKÉHO BYZNYSU
V LETECH 2008-2018**

Ve velkých řekách
žijí velké ryby

Wu Xiaobo

**TURBULENTNÍ DEKÁDA –
PROMĚNY ČÍNSKÉHO BYZNYSU
V LETECH 2008–2018**

Ve velkých řekách
žijí velké ryby

Mladá fronta

Český překlad knihy a její vydání podpořila skupina Home Credit.

**HOME
CREDIT**

Z čínštiny přeložili Zdeněk Hrdlička a Sebastian Aguas

Copyright © 2017 by Wu Xiaobo

Czech edition copyright © 2019 by Mladá fronta a. s.,

by arrangement with Hangzhou Blue Lion Cultural and Creative Co., Ltd

c/o CITIC Press Corporation.

All rights reserved

Translation © Zdeněk Hrdlička, Sebastian Aguas, 2019

Prologue © Vít Vojta, 2019

ISBN 978-80-204-5429-4 tištěná verze

ISBN 978-80-204-5707-3 ePub

ISBN 978-80-204-5709-7 Mobi

ISBN 978-80-204-5708-0 ePDF

OBSAH

Předmluva	9
Poznámka překladatele	11
Úvod.	13
2008 – Počátek nejistot	25
2009 – Cena zaplacená za obrat do „V“	57
2010 – Překonáme Japonsko	85
2011 – Zadrhne se Čína?	113
2012 – Opona po prvním dějství	141
2013 – Peníze nikdy nespí	173
2014 – Bublina se vrací.	207
2015 – Rok plný extrémů	239
2016 – Černá labuť na obzoru.	275
2017 – Nastala doba nové střední třídy	307
2018 – Čtyřicet let reforem	337
Jmenný rejstřík	353

PŘEDMLUVA

JAK TRŽNÍ REFORMY UTVÁŘELY SOUČASNOU ČÍNU: OD GLOBÁLNÍ MANUFAKTURY PO SVĚTOVÉHO LÍDRA

Vít Vojta

V době vzniku této knihy se Čína, tato stále rostoucí globální velmoc, nachází v kritickém okamžiku svých dějin. Budoucnost se jeví perspektivně, je však plná nejistot. Vyostřuje se i mezinárodní debata o tom, nakolik je Čína pro ostatní svět hrozbou nebo příležitostí. Obavy budí i sílící soupeření této země se Spojenými státy, ovlivňující prakticky celý zbytek světa včetně České republiky.

Čínská současnost vyrostla zejména z posledních čtyřiceti let ekonomické reformy, s jejímž startem jí paradoxně pomáhaly právě Spojené státy. Hospodářské reformy přerostly nakonec do událostí, které přetvářejí celou společnost. Příběhy této knihy, zaměřené na nejvýznamnější podnikatele, firmy a odvětví, výstižně reflektují soudobá společenská témata a pomáhají pochopit složitou čínskou současnost.

Na cestě k jejich pochopení nemůže být lepší průvodce než profesor Wu Xiaobo, mezinárodně uznávaný ekonomický a finanční publicista, spisovatel a analytik. Jeho novinové sloupky jsou velmi čtené, jeho knihy o osudech čínských společností se staly bestsellery. Jako redaktora jej uvidíte i v televizi, na internetu má vlastní pořad.

Hospodářské reformy začaly postupně klíčit od roku 1978. Nikdo však nemohl tušit, kam Čínu dovedou. Přesto se i veteránská druhá generace komunistické kolektivní vlády, narozená počátkem 20. století, po všech těch prožitých válkách a zvratech opět uměla přizpůsobit nové změně směru.

Na počátku reformy byl prostor pro soukromé podnikání velmi malý a zákonodárci, těsně provázaní se zkorumpovanou exekutivou, připouštěli ve státní plánované ekonomice jen částečný pronájem státního majetku. Vstup zahraničních investorů na čínský trh byl v podstatě omezen jen na část výroby. Později se ustálila trojice hybných sil: investice, export a domácí spotřeba.

Na světě snad není země, která by se za pouhé půlstoletí rozvinula tak dynamickým tempem a v takovém měřítku jako právě Čína. A jakkoliv se konzervativní generace čínských vůdců mění spíše pomaleji, v ekonomickém prostředí jde o bezprecedentní historický příklad.

Jak se země postupně otevírá, poslední čínské generace dozrávají na kvalitních domácích, ale také prestižních zahraničních univerzitách. Právě tito lidé budou zanedlouho řídit největší ekonomiku světa.

Tomu, kdo chce mít rozhodující informační náskok a kdo chce pochopit odlišnosti čínského trhu, by tato publikace v knihovně rozhodně neměla chybět.

POZNÁMKA PŘEKLADATELE

Kniha, která se vám dostává do ruky, je rozdělena do jednotlivých kapitol, chronologicky jdoucích za sebou. Zároveň je opatřena jmenným rejstříkem. Vzhledem k tomu, že čínský originál byl knižně vydán bezprostředně po skončení popisovaného období, počítá Wu Xiaobo s čerstvou znalostí reálií a zmiňovaných témat. Pro českého čtenáře, který je však čínské zkušenosti vzdálen, jsme pro snadnější srozumitelnost opatřili překlad originálního textu i vysvětlujícími či doplňujícími poznámkami, které kompletně nahradily původní autorův vysvětlující aparát určený jeho domácím publiku. Čínská jména a názvy jsou přepisovány především mezinárodní transkripcí pinyin, např. *Wang Shi*, *Zhu Rongji*. U termínů, které v českém prostředí již zdomácněly v jiných variantách, používáme tyto tvary, např. *Peking*, *Šen-čen*, *Šanghaj*, *Tchaj-wan*, a úmyslně se tak odchylujeme od akademicky přijímaného úzu sjednocené transkripce. Zcela hraničním případem je užití českého přepisu u města *Šen-čen*. Vedeni přesvědčením, že kniha je určena především ekonomům, rozhodli jsme se v tomto výjimečném případě pro použití české transkripce. Dalším zvláštním případem jsou jména Číňanů žijících mimo pevninskou Čínu, např. *Kai-Fu Lee*, *Li Ka-shing*, zvláště těch, kteří jsou pod takovým zápisem známi v českých i celosvětových médiích. Nakonec je třeba zmínit i situace Číňanů, kteří používají své anglické přezdívky, např. *Jack Ma* nebo *Terry Gou*, kde jsme opět netrvali na přesném akademickém přepisu jejich čínského jména, v tomto případě *Ma Yun*, ale na formě, v jaké je takové jméno v ekonomických světových kruzích nejrozšířenější. Ve většině případů jsou však pro identifikaci v poznámkách uvedeny čínské znaky, které vylučují veškerou případnou identifikační pochybnost.

Překlad sám je výslednicí nespočtu malých bitev o míru zachování věrnosti originálu a čtenářskou kvalitu konečného převodu či

přetlumočení. Wu Xiaobo je totiž autorem, jehož metou není podat pouze suchá, snadno přeložitelná fakta. Často pracuje i s emocemi a mnohdy s pouhými náznaky. V několika případech jsme se tedy rozhodli k vypuštění celých vět či drobných úseků, nebo jsme naopak jedním či dvěma slůvky doplnili nám chybějící kontext. To vše činíme především s ohledem na pohodlí čtenáře.

Zdeněk Hrdlička

ÚVOD

NEVYDÁ-LI SE ČLOVĚK CESTOU PAMĚTI, NEDOSÁHNE HLOUBKY.¹

Účelem historie je sdružování času tak, aby se lidé v jeho hledání a dobývání stali bratry a druhy.

— Osip Emiljevič Mandelštam

I

„Kdybyste na požádání měl popsat posledních deset let jedním slovem, jaké byste použil?“

V dubnu 2017 jsem se na summitu Internet + konaném v Hang-zhou setkal s profesorem Zhou Qirenem² z Národního institutu pro výzkum rozvoje při Pekingské univerzitě a položil jsem mu tuto otázku. Tehdy jsem totiž právě začínal s přípravou podkladů pro psaní tohoto díla. Na

.....

1 Titul úvodní kapitoly pochází od Hany Arendtové. Tato německá filozofka se domnívala, že: „paměť a hloubka jsou totožné, nebo lze říci, že hloubky člověk může dosáhnout pouze tak, že kráčí po cestách paměti“. Viz Hannah Arendtová, *Mezi minulostí a budoucností*. CDK, Brno, 2002

2 Čínsky 周其仁, *1950. Přední čínský veřejně vystupující ekonom zaměřující se na teorii transformace hospodářského zřízení, majetkových práv, monopolů atd.

rozdíl od knihy *Tři turbulentní dekády*,³ připravované před deseti lety, dodnes nedokážu najít přesný termín, jenž by definoval právě uplynulou historickou etapu. Neboť ta je příliš komplikovaná, rozmanitá a uchvacující, než aby šla popsat slovy.

Zhou Qiren je vzdělavcem, který se osm let živil v horách Chang-baishan na severovýchodě Číny jako lovec.⁴ Dnes patří mezi jednoho z nejvýraznějších pozorovatelů čínské ekonomiky. Má schopnost jednoduše vyjevovat hluboké pravdy, asi jako když se vystřelí olověný náboj a ten pronikne veškerou mlhou lesa.

Trochu se zamyslel a pak mi odpověděl. Samozřejmě pouze několika slovy: „Ve velkých řekách žijí velké ryby.“

Vystihl to skvěle. Během posledního desetiletí vzrostl celkový objem čínského hospodářství dvaapůlkrát. Z hlediska velikosti ekonomiky předstihla Čína Japonsko a stala se druhou největší na světě. Měnový agregát čínské měny se ztrojnásobil, devizové rezervy vzrostly jednouapůlkrát a prodej automobilů se ztrojnásobil. Podíl e-commerce na celkových maloobchodních tržbách vzrostl třináctkrát, počet občanů aktivně fungujících na internetu, tzv. netizens, je dvapůlkrát vyšší. Množství kilometrů tratí vysokorychlostních železnic narostlo 183krát. Poměr obyvatel žijících ve městech ve vztahu k počtu venkovského obyvatelstva stoupl o 12 % a v Číně se nachází sedmdesát procent všech světových mrakodrapů. Střední třída nyní čítá 200 milionů obyvatel a počet Číňanů, kteří jako turisté vyjíždějí každoročně do zahraničí, vzrostl téměř trojnásobně. Čínští spotřebitelé nakoupí každý rok 70 % veškerého světového luxusního zboží, přičemž jejich průměrný věk činí pouhých 39 let.

Rychlá expanze ekonomiky a neustále se zvyšující domácí spotřeba působí jako velká voda. Části ekonomiky, která v hledání vlastních hranic narazila, musejí unést tlak a těžkosti, jež si tímto hledáním přivodila. To se promítá do konfliktů mezi různými sociálními vrstvami, do sporů a možností kompromisů mezi různými zájmovými skupinami, stejně jako do politických a ekonomických vztahů Číny se Spojenými státy, Japonskem, Evropskou unií či sousedními zeměmi.

.....
3 Čínsky 激荡三十年, Beijing: CITIC Press, 2008. Jedná se o předchozí dílo autora popisující ve dvou svazcích vývoj čínského hospodářství v letech 1978 až 2008, tedy od začátku období reforem a otevírání se světu. Kniha se s více než dvěma miliony prodaných výtisků stala bestsellerem.

4 V roce 1968 byl totiž stejně jako mnoho dalších intelektuálů a mladých během kulturní revoluce ještě před maturitou odeslán z města sbírat zkušenosti na venkov. Konkrétně právě do horské lesnaté oblasti u severokorejských hranic, kde pracoval sedm a půl roku jako lesník a myslivec.

Jak ukázal Samuel Huntington,⁵ vzestup jedné velké mocnosti bývá i počátkem přenastavování národních zájmů ostatních zemí. Jedná se o dlouhé a nejisté období jejich vzájemného přizpůsobování, během něhož strany, jež se tohoto procesu účastní, teprve hledají stav, který by jim vyhovoval nejvíce.

Ve velkých řekách musejí žít velké ryby.

V uplynulých deseti letech prošly obrovskými změnami také čínské firmy. V seznamu Fortune Global 500 z roku 2017 vzrostl jejich počet z 35 na 115 a čtyři se dokonce dostaly mezi desítku nejsilnějších. Firmy Tencent a Alibaba, zabývající se internetem a e-commerce, zvýšily svou tržní kapitalizaci patnáctkrát, resp. sedmdesátkrát. Tím se dostaly do první desítky firem s největší tržní kapitalizací na světě. V odvětví chytrých telefonů zaujaly čtyři čínské společnosti místa v první šestici. Tradičním trhům s lednicemi, klimatizacemi a televizory dominují čínští výrobci, kteří dnes mají největší výrobní kapacitu na světě. Z deseti největších světových realitních společností jich je sedm z Číny. Čtyři největší banky z hlediska objemu spravovaných aktiv jsou všechny čínské.

A bylo to právě v tomto desetiletí, kdy čínské společnosti zahájily masivní přeshraniční fúze a akvizice, koupily největšího výrobce průmyslových robotů v Evropě, nejluxusnější pětihvězdičkový hotel na Manhattanu, hollywoodský řetězec kin, belgickou pojišťovnu a japonské elektronické společnosti. Mimo to Čína koupila více než 30 přístavů a kontejnerových terminálů v různých významných dopravních světových uzlech.

V posledním desetiletí prodělal významnou změnu i samotný infrastrukturní základ světové i čínské obchodní investiční komunity. Jak řekl Warren Buffett: „Dnešní investor nevydělává na včerejším růstu.“ V téměř všech oborech dnes platí, že nejde o „rekonstrukce na starém základě“, ale o „stavění na zelené louce“. Ekosystém založený na platformě internetu je chápán jako nový svět, který svou větší efektivitou a novým interaktivním vztahem se zákazníkem zcela proměnil logický základ podnikání.

V posledních deseti letech zažili Číňané neuvěřitelné změny v získávání informací, socializaci, nakupování, běžných služkách, finančních platbách a mnoha dalších. Dokonce i z hlediska kulturního

5 Americký neokonzervativní politolog (1927–2008), autor světoznámé knihy *Střet civilizací* z roku 1996, která pojednává o rozštěpení světa po konci studené války. Za protipól k jeho teorii je považován Francis Fukuyama se svým konceptem konce dějin.

vlivu jsme svědky obnovy národního sebevědomí. V Číně došlo k oživení pojmů jako národní hrdost a „čínský styl“. Lidé opět začínají vzhlížet k té minulosti, která si zasluhuje uznání, a volají po návratu k jejímu duchu.

Někteří lidé mají pocit, že se původní svět proměňuje rychleji, než si dokázali představit. Mají pocit, že dosavadní společenské prostředí stejně jako způsoby obchodování rychle mizí. Že se starý svět, na kterém záviseli, hroutí a že ten nový teprve odhaluje své ostré zuby. A my se jím buď dáme sežrat, nebo se mu vyšvihněme na záda a osedláme si jej.

S velkými rybami se vzduly i řeky, čímž se změnily také konkurenční podmínky mezi rybími hejny. Ani to člověku nepřidává na klidu.

Jsou tací, kteří varují před novým monopolem. Jsou tací, kteří hovoří o „teorii čínské hrozby“, a jsou i tací, kteří ve světle hrůzně tlustých velikých ryb opatrně upozorňují na množství jejich nadbytečného tuku a předvídají jejich smrt. Dokonce ani velké ryby samy se nedokážou přizpůsobit náhlému vývoji svého těla. Vznik obrovských čínských národních podniků vyvolává nové kontroverze. Velké internetové společnosti a s nimi spojené desítky miliard jüanů rizikového kapitálu, které vnikly do průmyslových odvětví stejně jako veřejného života a začaly je ovládat, způsobily novou paniku a vzdor.

To, čeho jsme byli svědky v minulém desetiletí, je velkolepé a chaotické zároveň. Přináší to naději stejně jako pochybnosti. Touha po rychlosti stejně jako strach z ní, prolínání jedné velké řeky s druhou velkou řekou, to, jak si velké ryby zvykají na velké řeky, stejně jako kolize mezi velkými rybami navzájem, případně s malými rybami, to vše vytváří veliký obraz, který však lze jen těžko racionálně pochopit.

II

Před rokem 2008 rostla vlna globalizace dlouhých šedesát let. Lidé se naučili dosahovat materiálního pokroku prostřednictvím konkurence, aniž by museli válčit.

Počítač byl vynalezen v roce 1945. Ale trvalo celou generaci, než se zrodil nový informační svět. Internet pak proměnil nejen způsob toku informací, ale prosadil i nové způsoby podnikání a akumulace statků.

V desetiletí, které následovalo po roce 2008, se v globální ekonomice projeví dva nové fenomény:

Zprvé konec cyklu technologických změn internetové ekonomiky. Strhnutí opony „třetí vlny“ definované Alvinem Tofflerem. Hnací síla informační revoluce postupně zpomalila a úsvit nové průmyslové revoluce je stále ještě daleko, přičemž globální ekonomika zažívá „prázdné okno“ s všudypřítomnou deflací.

Zadruhé světová finanční krize, kterou odstartovala krize rizikových hypoték v USA, obrátila bývalou přílivovou vlnu tak, že se novým trendem stala „antiglobalizace“. Byla to doba, kdy se zastavil předchozí dlouhodobý růst mezinárodního obchodu. Naopak jednotlivé země začaly prostřednictvím měnové konkurence a protekcionismu postupně hájit pouze své vlastní zájmy. V důsledku toho vzlétla pověstná „černá labuť“ a znovu se objevil populismus. Brexit a Trumpovo zvolení v roce 2016 ještě více usnadnily nekontrolovaný nástup neokonzervativců.

Svět tak zažívá nové zmatky a konfrontace. Čína, která z předchozího období globalizace těžila nejvíc, se ocitla v těžké situaci.

V roce 2008 došlo k poklesu čínského zahraničního obchodu. Tato překvapivá událost však mimoděk iniciovala podporu domácích investic do infrastruktury a průmyslové transformace. Míra čínského makroekonomického růstu klesala z 9 % na 6–7 % tzv. nového normálu. Zároveň začala být cítit výbušnost konkurence mezi čínským jüanem a americkým dolarem. Iniciativa „Pás a stezka“, kterou v poslední době prosazuje čínská vláda, vyvolala nové spekulace. Závislost na Číně a snaha ji zkotřit přinesly nové soužití plné rozporů.

Po Trumpově zvolení vyzval Washington všechny americké firmy „k návratu do Spojených států“. Čína se tak zničehonic zdála být snad jedinou supervelmocí podporující globalizaci. Ať už se jednalo o olympijské hry v Pekingu v roce 2008, Expo v Šanghaji v roce 2010, iniciativu „Pás a stezka“ oznámenou v roce 2014 či summit G20 v Hangzhou v roce 2016. To všechno byly významné události, jež potvrzovaly konzistentní postoj Číny.

V některých okamžicích tedy stála Čína osamocena.

„Potřebuje více svět Čínu, nebo Čína svět?“ To byla často zmiňovaná, avšak nezodpověditelná otázka. Její zapeklitost odráží složitý vztah západního světa a jím ovlivňovaných zemí k Číně.

V tomto desetiletí předstihl celkový objem čínského hospodářství Japonsko, ve velikosti zpracovatelského průmyslu Čína předběhla Spojené státy. Vyrovnaní americké výroby a prodeje automobilů v roce

2009 v Detroitu způsobilo obrovský psychologický šok. Čína se stala zemí s nejvyšší penetrací internetu na světě. Evropané přijíždějící do Číny jí záviděli rychlost sítí 4G. Francouzi byli na jedné straně nadšeni z množství čínských turistů, kteří se tísnilo ve slavném pařížském obchodním domu Galeries Lafayette, na druhé straně to v nich vyvolávalo nelibost. Vše došlo až tak daleko, že zájem postarších Číňanek o zlato se stal velmi spolehlivým ukazatelem na trhu s futures.

III

Při pohledu na čtyřicetiletou historii čínských reforem zjišťujeme, že všechny velké změny byly způsobeny především dvěma faktory:

Prvním z nich je inovativnost a smělost reforem. Například reformy venkova na konci sedmdesátých let, exportní orientace ekonomiky a urbanizační hnutí konce let devadesátých, reformy státních podniků a finančního sektoru, které opakovaně přicházely celá desetiletí, prokázaly unikátnost a komplexitu čínských institucionálních inovací.

Druhou věcí byl efekt prolamování hradeb pomocí nových technologií. Ty často obcházel bariéry stávajících regulací a omezení a umožnily tak prošlapávat nové cesty mimo zdánlivě zabetonované platformy. Weibo či WeChat přispěly ke vzniku trhu opřeného o veřejné mínění a názory stejně jako rozvoj e-commerce přispěl ke změnám v průmyslu, obchodní distribuci a finančnictví.

Z těchto dvou faktorů je první faktor reverzibilní a druhý nevratný. Někdy se projeví zároveň, například v revoluci v oblasti financí, kde internetové finanční služby, mobilní platby a velká data otřásly tradičním bankovníctvím a obchodováním s cennými papíry. Souběžně s tím pootevřela vláda dveře pro vstup soukromého kapitálu do bankovního sektoru, po kterém následoval vznik prvních soukromých bank od konce císařství.

Rychlost však může zakrývat i mnoho problematických otázek. S některými lze bojovat úderností tohoto rozvoje. Existují však i takové, a to především na úrovni institucionální struktury, které se nedají obejít a k nimž je třeba se postavit čelem.

Na této postupné cestě transformace Číny jsme zaznamenali i řadu strategických rozporů. Některé byly zřejmé od začátku reforem v roce 1978, jiné se objevily až v posledním desetiletí.

Paradox ekonomického růstu: Během celosvětové hospodářské krize v roce 2008 spustila Čína urychleně stimulační program v hodnotě čtyř bilionů jüanů. Tehdy, v době, kdy se hospodářství ostatních zemí světa začala rychle propadat do stále hlubší recese, se ještě upevnila závislost čínské ekonomiky na státních investicích. Ty byly činěny za účelem jejího oživení, což bylo později vnímáno velmi kontroverzně. Tyto investice však vedly k tomu, že během tohoto desetiletí došlo k zásadní transformaci a modernizaci mnoha průmyslových odvětví.

Ruka trhu proti ruce vlády: Nejvýraznějším prvkem specificky čínské struktury zřízení je centrální řízení státní správy. Souvisí s ním téměř veškeré debaty o tržním uvolnění. Profesor Qian Yingyi z univerzity Tsinghua se kdysi vyjádřil, že čínské reformy posledních čtyřiceti let nejsou o ničem jiném než o dvou tématech: o otevřenosti a liberalizaci. Na třetím plenárním zasedání 18. ústředního výboru Komunistické strany Číny, které se konalo v roce 2013, navrhlo nové vedení, aby „rozhodující roli v alokaci zdrojů hrál trh“. Postup a úspěch na tomto poli je však mnohem těžší, než mohl kdokoliv tehdy dohlédnout. Na 19. sjezdu KS Číny konaném koncem roku 2017 politici vyjádření ke svému odhodlání k tržně orientovaným reformám opětovně potvrdili.

Rozpor mezi výrobní kapacitou a zvýšení nároků spotřebitelů: Čínský zpracovatelský průmysl dlouhodobě těžil z nízkých nákladů. Vytvořil se tak standard „hezky vypadajících, avšak laciných produktů“. V posledním desetiletí dosáhla spotřebitelská poptávka střední třídy překvapujících rozměrů a ocitla se v obrovském nesouladu s nabídkou. A tak schopnost zvyšování kvality produktů a cena se staly faktory, jež rozhodly o budoucnosti průmyslové transformace Číny.

Vzestup Číny a změny v novém hospodářském řádu světa: Během uplynulého desetiletí proměnila Čína svoji strategii „tichého a skromného přístupu“, které se držela předchozích 30 let, a začala se nadšeně účastnit mezinárodních záležitostí. Zejména iniciativa „Pás a stezka“ ukázala světu čínské ambice v uplatnění hospodářského vlivu. Avšak přesně v této době nastoupily trendy antiglobalizace a strachu různých zemí z čínského kapitálu.

IV

Úroveň rozvoje země nemůže být zcela jistě měřena množstvím mrakodrapů. Je samozřejmě dána i mírou moderního smýšlení všech občanů. Ve srovnání s výškovými budovami, vysokorychlostními železnicemi a luxusním zbožím se proměna Číny v posledním desetiletí ještě více promítá do rozrůznění společenských vrstev a změn hodnotového rámce.

Číňané narození v padesátých až sedmdesátých letech získali z reformy posledních 40 let samozřejmě nejvíc. Zažili velký třesk nespoutaného růstu. Dnešní hodnotový rámec stejně jako stávající způsoby podnikání vycházejí a těží právě z jejich práce. Přitom je zajímavé, že jejich děti už jsou „jiným typem Číňanů“.

Kvůli politice jednoho dítěte má generace narozená v osmdesátých letech o pět milionů lidí méně než generace narozená v sedmdesátých letech. Generace narozená v devadesátých letech čítá o třicet jedna milionů méně než generace z let osmdesátých. Lidí narozených po začátku milénia je o čtyřicet jedna milionů méně než těch narozených v devadesátých letech. Zcela unikátní jsou generace narozené v osmdesátých a devadesátých letech, které jsou specifické tím, že se jedná nejen o generaci jedináčků, ale i o generaci tzv. netizens, tedy internetových občanů, kteří pokud se narodili do rodin střední třídy, měli již od útlého věku přístup na internet.

Desetiletí, které tato kniha popisuje, je i obdobím, kdy se do aktivního pracovního věku dostávají generace narozené v osmdesátých a devadesátých letech, přičemž se pokoušejí ovlivnit i veřejnou sféru. A to přináší mezigenerační konflikt dramatičtější a volatilnější, než si kdo může myslet.

Současně hrdinové z prvního dějství nejsou ochotni opustit jeviště. V očích mnoha patří Liu Chuanzhi⁶ či Zhang Ruimin⁷ již mezi klasické zástupce starého světa. Jejich velký úspěch a společenská prestiž z minulosti jejich obraz zcela „petrifikovaly“. Nejsou tak „sexy“. Stali se těmi, na něž revoluce cílí. Ale brzy uvidíme, že měli dost odvahy

.....

6 Čínsky 柳传志, nar. 1944. Jeden z nejvýznamnějších čínských podnikatelů. Zakladatel výrobce počítačů Lenovo.

7 Čínsky 张瑞敏, nar. 1949. Jeden z nejvýznamnějších čínských podnikatelů. Zakladatel výrobce domácích spotřebičů Haier.

k revoluci sebe sama. V měnící se Číně tak mladistvý postoj ani trochu nesouvisí s věkem.

V posledních deseti letech vzrostla průměrná cena za byt v Šen-čenu ze třinácti tisíc jüanů za metr čtvereční na šedesát tisíc jüanů za metr čtvereční. Kancelářské nájemné ve finančním centru Pekingu překročilo ceny na Manhattanu. Z oblasti širší Číny⁸ pochází 692 dolarových miliardářů, oproti 552 ze Spojených států. Když se v Šanghaji díváte z nábreží Bund řeky Huangpu na mrakodrapy a světla po obou stranách řeky, uvědomíte si, že se jedná o jedno z nejrůšnějších míst dnešního světa.

Mimoto je ale Čína „složenou zemí“. Ve sci-fi povídce *Skládací Peking*,⁹ která získala cenu Hugo Award¹⁰ pro rok 2016, žijí ve třech různých prostorech lidé různých kategorií: ve třetím prostoru přebývá nejnižší kasta modrých límečků, ve druhém prostoru střední třída bílých límečků a v prvním prostoru vyvolení se zlatým límečkem moci a bohatství. Je to typická antiutopie, v níž lze v oddělených prostorách prohlubovat příkopy mezi společenskými vrstvami, až jsou od sebe nakonec zcela izolovány i fyzicky.

Strach z nedostatku bohatství a neprostupnost společenských tříd způsobuje, že se dosahování materiálního blahobytu stává hlavním „etickým kritériem“ dneška. V Číně vznikne denně deset tisíc nových startupů a 90 % z nich v prvních osmnácti měsících neuspěje. Na platformě Taobao má registraci šest milionů prodejců, velkých i malých, kteří prodávají své zboží ve dne v noci. S podporou vlády vzniklo po celé Číně více než osm tisíc podnikatelských inkubátorů. V kavárnách Starbucks otvírají lidé denně své počítače a horlivě diskutují o jednom ze svých sice dětinských, zato však ambiciózních podnikatelských plánů za druhým.

Tato téměř šílená honba za bohatstvím není vidět jen v soudobých dějinách lidstva. Před více než sto lety napsal americký básník Walt Whitman o protichůdnosti těchto postojů: „Zřetelně vnímám, že extrémní podnikatelská energie a tento téměř s mánii hraničící hlad po bohatství převládající ve Spojených státech jsou součástí zlepšování a pokroku, nezbytně nutnými pro dosažení výsledků, které požadují.“¹¹

8 Z angl. Greater China, tedy Hongkong, Makao, Tchaj-wan a Singapur.

9 Autorkou povídky *Skládací Peking* 北京折叠 je Hao Jingfang 郝景芳. Povídku publikovala na školním webu v roce 2012, když studovala jako doktorandka na Univerzitě Qinghua. I v Číně se ale nejvíce proslavila až v roce 2016, poté, co získala ocenění Hugo Award. V angličtině povídka vyšla pod názvem *Folding Beijing*.

10 Ocenění každoročně udělované nejlepšímu dílu žánru science fiction a fantasy, vydaným v uplynulém roce. Např. v kategorii film byly touto cenou oceněny *Hvězdné války*, *Blade Runner*, *Vetřelec*.

11 Česky srov. Walt Whitman (1819–1892), *Vyhlídky demokracie a moje kniha a já, poohlédnutí se nazpět na vlastní cestu, naše vzácné návštěvy*; přeložil V. A. Jung, Praha, 1903.

V roce 1975 napsal Václav Havel ve svém dopise prezidentovi Husákovi: „Přibítí veškeré pozornosti člověka k podlaze jeho čistě spotřebních zájmů ho má zbavit schopnosti vnímat stupňující se míru jeho duchovního, politického a morálního znásilnění.“

Whitman i Havel však řekli každý pouze půl své pravdy.

V knize *Tři turbulentní dekády*, již jsem napsal před deseti lety, jsem se nesourodým textem snažil popsat divokou historii. Byla to doba žijící pod okovy pokroku. Možnost, že by nás realita mohla zradit, jsme si s optimistickou sebedůvěrou vůbec nepřipouštěli. Bylo to období, kdy se kráčelo od nuly k jedné. A těm, kdo si tím prošli, patří čest!

Avšak v desetiletí, které následovalo, vidíme historii velmi odlišnou.

„Zrození bohů“ jako z řeckých bájí se již nebude opakovat. Hrdinové jsou dnes smrtelníky a z podnikání se opět stala běžná věc. Systémových průlomů dramaticky ubylo a inovace modelů, růst poháněný kapitálem a právní řád se staly hlavními osami podnikatelské činnosti. V jistém smyslu již skončil „romantický věk“ vnímaných transformací. Po soumraku bohů přichází racionální „věk vědy“.

Dnešní Čína se stala velkolepější, ale zároveň i nezbadatelnou. Když se řekne: „Ať někteří zbohatnou jako první,“ tak se všichni zeptají: myslíte těmi některými i mne? Nebo když prohlásíme, že „nezáleží na tom, jestli je kočka černá, anebo bílá, hlavně když chytá myši“,¹² je nutné si také uvědomit, že poškození životního prostředí a ztráty etických hodnot způsobené „chytáním myší“ poškodily zdraví i zájmy mnoha lidí. Cena za pokrok se stala novým společenským dilematem. Člověk musí volit mezi svobodou jednotlivce a veřejným pořádkem. „Řeku přebrojíme tak, že se budeme rukama opírat o kameny“¹³ – transformace čínské ekonomiky již postoupila tak daleko, že se nachází v oblasti hlubokých vod, kde dno je mimo dosah, a nejsou tu ani kameny, které bychom mohli nahmatat.

12 Srov. „Ať někteří zbohatnou jako první: 让一部分人先富起来, „Nezáleží na tom, jestli je kočka černá, anebo bílá, hlavně když chytá myši. 不管白猫黑猫, 抓住老鼠就是好猫. Dva z nejslavnějších citátů Deng Xiaopinga. Základ tzv. teorie o černé a bílé kočce, který byl z jeho úst poprvé zaznamenán již 7. července 1962! Její podstatou je opuštění přemrštěných akademických a ideologických debat o formálních náležitostech zřízení, neboť v těch lze promarnit neopakující se příležitost doby. Deng Xiaoping byl zastáncem konkrétní rychlé akce. Zároveň tato teorie poskytla ideologické zdůvodnění pro zřízení speciálních ekonomických zón, na kterých ČLR testovala přechod od centrálně plánovaného hospodářství k tržní ekonomice. Po roce 1978 se tak tato koncepce stala ústředním bodem transformační cesty nastoupené na 3. plenárním zasedání 11. sjezdu KS Číny. Citace byla připomenuta americkým časopisem *Time*, kde byl Deng Xiaoping vyhlášen osobností roku 1985.

13 Čínsky 摸着石头过河. Další z oblíbených frází Deng Xiaopinga, jejímž autorem je však původně Cheng Yun. Jejím smyslem je, že u reformem se nelze opírat o zkušenosti z minulosti, a je proto potřeba opatrně postupovat vpřed přes experimenty v malém měřítku, které se zavedou ve větší míře, až když se osvědčí.

Jinými slovy, vstoupili jsme do éry ztráty shody, kdy se starý konsenzus zhroutil a nový nebyl dosažen.

V

Henry Kissinger, první americký diplomat, který kdy navštívil komunistickou Čínu, do této země podnikl celkem dvaapadesát oficiálních cest. K Číně má obdobný postoj jako Sir Robert Hart před sto lety.¹⁴ Tento Angličan, který sloužil téměř 50 let jako generální daňový komisař odboru cel a spotřebních daní na konci dynastie Qing, napsal v dopise před svou smrtí: „Číňané jsou velmi laskaví, široce smýšlející a dokážou dobře spolupracovat. Není třeba je k ničemu nutit. Když na ně jdete postupně, přijdete na to, jak je vše snadné. A cíle s nimi lze dosáhnout.“ V knize *Does the 21st Century Belong to China? The Munk Debate on China*,¹⁵ vydané v roce 2011, cituje Henry Kissinger básníka Li Bai dynastie Tang: „Dívám se zpět na cestu, po které jsem přišel – vše halí mlha, ze které prosvítá zeleň.“¹⁶ To jsou slova, která by mohla symbolizovat mé rozpoložení při psaní této knihy.

V uplynulém desetiletí jsem se z nehezké čtvrti přestěhoval do třípokojového bytu v dobré rezidenční oblasti s centrálním parčíkem. I moje práce se několikrát dramaticky proměnila. Z autora textů čistě finančního ražení jsem se stal podnikatelem ve sdělovacích prostředcích, dokonce mě někteří lidé začali nazývat intelektuální celebritou internetu.¹⁷ Nicméně stále se snažím psát. Pod mými okny

14 Sir Robert Hart (1835–1911), britský diplomat, který vstoupil do služeb vlády dynastie Qing (1636–1912), pro niž v letech 1863–1911 vykonával funkci zástupce vrchního inspektora námořní celní služby Číny. Do Číny přijel původně ve svých devatenácti letech, aby se naučil čínsky. V počátcích působil jako školící se tlumočník (nejnižší vstupní britská diplomatická pozice té doby) na britském konzulátu v Hongkongu, později v Ningbo. V roce 1859 vstoupil do služeb námořní celní služby. V Číně strávil celkem 54 let. Do vlasti se vrátil pouze na dvě krátké cesty v roce 1866 a 1874. Je vnímán jako jeden z nevlivnějších západních cizinců na čínském dvoře.

15 Série veřejně přístupných charitativních debat, které v Torontu na různá témata pořádal od roku 2008 vždy jednou za půl roku kanadský filantrop maďarského původu Peter Munk spolu se svojí manželkou Melanií. Z debat jsou vydávány knižní sborníky. Peter Munk zemřel ve věku 90 let v březnu 2018. Debata „Bude 21. století patřit Číně?“ se v Torontu uskutečnila 22. listopadu 2011 za účasti bývalého ministra zahraničí USA Henry Kissingera, historika Harvardovy univerzity Nialla Fergusona, věhlasného čínského akademického ekonomy a člena akademického poradního kolegia čínské centrální banky Davida Daokui Li 李稻葵 a amerického spisovatele a žurnalisty zaměřujícího se na mezinárodní vztahy Fareeda Zakarii, který má svůj pořad na stanici CNN. Z debaty vydalo nakladatelství House of Anansi Press v Torontu v roce 2011 sborník.

16 Laskavě propůjčený překlad prof. O. Lomové La Pajovy básně nazvané 下终南山过斛斯山人宿置酒 Cestou z hor jsem navštívil Chu-s' a žijícího zde v ústraní, přenocoval u něj a popili jsme víno.

17 Srov. čínsky 知识网红.

stále tečou vody známé historické vodní cesty – Velkého kanálu spojujícího Peking s Hangzhou. Scenerie po obou stranách řeky se mění s každým dnem, avšak její voda klidně plyne a pomalu nás přibližuje lidem z dynastií Sui nebo Tang.

Někdy mě napadá, že když jako jedna generace tvoříme a zaznamenáváme historické okamžiky svým vlastním způsobem, historie sama skrývá určitou logiku svého významu. Stejně jako Velký kanál a jeho význam pro historii a současnost bude v různých prostorech a kontextech interpretován odlišně.

„Každý současník, jenž chce psát dějiny 20. století, které se liší od jakéhokoliv jiného historického období, když ne pro nic jiného, tak pouze proto, že jsme částečně jeho součástí ... Jsem současný člověk, ne učenec. Shromáždil jsem tedy své osobní vnímání a názory na realitu světa.“ Když napsal Eric Hobsbawm¹⁸ ve věku 77 let knihu *Age of Extremes*¹⁹, bylo jeho pero plné váhání. Pozorování a hodnocení z přílišné blízkosti v něm bezpochyby vyvolávalo obavy.

Kniha, kterou se chystáte číst, může být vzrušujícím dobrodružstvím. Její hodnota spočívá v tom, že vypráví o něčem, čeho jsme byli sami svědky a co se snažíme pochopit. Psaní má velkou výhodu. Je jako vodní hladina. Nikdy nedosáhne nějakého určitého místa, ale někdy svlaží i srdce přátel.

.....
18 Eric Hobsbawm (1917–2012), britský marxistický historik. Přestože byl členem britské komunistické strany, odsoudil invazi do ČSSR v roce 1968, zabýval se vznikem industriálního kapitalismu.

19 Česky *Věk extrémů: Krátké dějiny 20. století 1914–1991*. Argo, Praha, 2010.

2008 – POČÁTEK NEJISTOT

*Touto pěšinkou ve světě širém se těžko jde.
Vůkol vidím tolik lidského strádání.
Kolik mi zbývá lásky a kolik slz?
Chci, aby nebesa věděla, že se nevzdám...*

— Píseň *Vděčné srdce* napsaná na podporu
obětem zemětřesení ve Wenchuanu¹

Na konci ledna 2008 reportérka CCTV Chai Jing² v pořadu *Sonda do zpravodajských událostí*³ vedla rozhovory se třemi úspěšnými podnikateli v realitním průmyslu: Wang Shiem,⁴ Ren Zhiqiangem⁵ a Pan Shiyiem.⁶ Všem položila stejnou otázku: „Dosáhl už obří růst cen nemovitostí bodu zvratu?“

V právě uplynulém roce 2007 došlo k vlně nekontrolovatelného růstu cen na trhu s byty ve všech velkých městech. V celé Číně se množství půdy určené k realitní výstavbě zvýšilo o pouhé jedno procento, zatímco dokončené investice do nemovitostí dosáhly 2,5 bilionu jüanů, což představuje nárůst o 30 %. S přílivem velkého množství

.....
1 K zemětřesení došlo 12. května 2008. Počet obětí se odhaduje na více než 69 tisíc.

2 Čínsky 柴静, nar. 1976. Čínská investigativní novinářka, která se proslavila především svými reportážemi a rozhovory během epidemie SARS v roce 2003 a během zemětřesení ve Wenchuanu v roce 2008.

3 Čínsky «新闻调查».

4 Čínsky 王石, zakladatel Vanke, tč. největší realitní společnosti v ČLR.

5 Čínsky 任志强, bývalý předseda realitní společnosti Beijing Huayuan Property Co., Ltd.

6 Čínsky 潘石屹, společně se svou manželkou Zhang Xin založil realitní společnost CHINA Soho.

finančních prostředků vzrostly ceny bytů úplně všude: v Šenžhenu meziročně stouply o 51 %, v Pekingu o 45 %. V Tianjinu, v provincii Anhui a v Šanghaji nárůst meziročně překonal 15 %. Pod tlakem veřejnosti zavedla ústřední vláda přísnou makroekonomickou regulaci. Ve druhé polovině roku se tak některá větší čínská města ocitla v situaci, kdy trh přestal být likvidní. Celým odvětvím se proto začala šířit nejistota.

Wang Shi byl zastáncem teorie, že trh již dosáhl „inflexního bodu“. Podle něj ceny bydlení dosáhly hrozivé úrovně a nemají racionální prostor pro další růst. Během jedné veřejné akce v Changsha ho prý požádala mladá dívka o radu, zda si má, či nemá koupit byt. Ptal se jí tehdy: „Hodláte se teď vdávat?“ Dívka odvětila, že ne. Prý se však obávala, že za tři až čtyři roky budou ceny tak vysoké, že už si byt nebude moci dovolit. Wang Shi jí tehdy odvětil: „Když si po třech až čtyřech letech nebudete moci dovolit koupit byt, bude na trhu problém.“ Když se pak Wang Shi účastnil realitního fóra v Šen-čenu, strávil u řečnického pultu 40 minut analýzou stávající situace. Poradil všem, aby se nenechali strhnout fantazií. Nakonec jeden z posluchačů, patrně podnikatel, vstal a řekl: „Pane Wangu, prosím vás, můžete veřejně říct, že trendem pro následující období bude růst cen nemovitostí?“

Pesimistické vyjádření pana Wang Shi následně způsobilo na trhu obrovský tlak, zároveň však také dalo vzniknout dvěma protichůdným názorovým frakcím.

Když položila Chai Jing stejný dotaz Ren Zhiqiangovi, dostala odpověď, ve které s názorem Wang Shiho nesouhlasil. Muž, jemuž se v oboru realit přezdívalo Tlučhuba, věřil, že v dlouhodobém horizontu budou ceny trvale stoupat. Na okamžité oživení v horizontu dnů prý však budou mít vliv i makroekonomická rozhodnutí. Dokonce vyřkl myšlenku, že ceny bytů v minulosti nerostly dostatečně rychle. Celostátní průměrný měsíční plat, který v roce 1978 činil 28,6 jüanu, se do roku 2008 zvýšil stokrát. Hlávka pekingského zelí, jež se o třicet let dříve prodávala za 0,02 jüanu, se nyní prodává za dva jüany, tedy také za stonásobek. Ceny bytů se však zvýšily pouze šestnáctkrát.

Pak položila redaktorka stejný dotaz Pan Shiyimu. Zdálo se, že znervozněl. Zničehonic prohlásil: „Z vašich otázek jsem vždy tak nervózní. Zapomínám, co jsem vám chtěl říct. Musím se napít!“

Nejistota však byla patrná již od počátku roku 2008. Přinášela konfrontace a vzájemnou nevraživost.

Na jedné straně se Čína po třech desetiletích rychlého růstu stávala sebevědomější. Zahájení olympijských her v Pekingu 8. srpna 2008 bylo vnímáno jako symbolický okamžik demonstrující mocenský vzestup. Na druhé straně se zdálo, že globální ekonomika, zejména americká, prodělává znepokojující změny.

V únoru 2007 společnost HSBC oznámila, že na severoamerickém hypotečním trhu utrpěla zásadní ztrátu, když hodnota jejích aktiv klesla o 10,8 mld. dolarů. Krize v oblasti tzv. rizikových hypoték byla na světě. V dubnu podala žádost o ochranu před úpadkem New Century Financial Corporation, druhá největší společnost ve Spojených státech zabývající se rizikovými hypotékami. Následoval bankrot více než 30 hypotečních firem poskytujících rizikové úvěry. V srpnu téhož roku oznámila Bear Stearns, pátá největší investiční banka ve Spojených státech, že zlikviduje své dva zajišťovací fondy. Následně oznámily ohromné ztráty i Citigroup, Merrill Lynch, JP Morgan Chase a UBS.

V polovině března 2008 JP Morgan Chase odkoupila společnost Bear Stearns, která se potýkala s nedostatkem likvidity a znehodnocení aktiv. Strach investorů začal připomínat hrnec horké vody, který se náhle přiblížil bodu varu.

Čínští politici i ekonomové se k hroživé situaci na Wall Street, která trvala celý rok, stavěli jako nezúčastnění pozorovatelé. Hypoteční krize byla považována za krizi Spojených států, již způsobila tamní nadbytečná likvidita. Pro Čínu z toho vyplývalo poučení, že by měla být ostražitá vůči inflaci. Na tiskové konferenci společného plenárního zasedání Všelidového shromáždění lidových zástupců a Lidového politicko-poradního shromáždění,⁷ tzv. dvojím shromáždění, uvedl premiér Wen Jiabao zcela jasně: „Při stanovování hospodářské strategie je třeba bránit takovému hospodářskému růstu, jenž by vedl k přehřátí ekonomiky. Je třeba hledat rovnovážný bod mezi růstem ekonomiky a potlačováním inflace.“

Tato rozhodovací strategie se promítla i do konkrétních hospodářských opatření. Prvním bylo utažení nabídky peněz.⁸ Mezi 25. lednem a 20. květnem zvýšila centrální banka čtyřikrát za sebou výši povinných minimálních rezerv. Tato sazba pro banky dosáhla historického maxima 16,5 %. Druhým krokem byla opatření, jež potlačovala spekulativní bubliny na akciovém a nemovitostním trhu.

7 Dvě komory čínského parlamentu, toto „dvojí shromáždění“ obou „komor“ se koná jednou za rok.

8 Peněžní agregát M2.

Kompozitní index šanghajske burzy začal od 16. října předcházejícího roku klesat z hodnoty 6123 bodů. Tento proces byl vnímán jako projev odbourávání původní bubliny na trhu. Mnoho významných podnikatelů z realitního sektoru se tehdy domnívalo, že cenový vrchol již byl dosažen a překonán, a tudíž není třeba dál cokoli řešit. Slova, že čínský trh již dosáhl bodu zvratu, o čemž hovořil Wang Shi, byla tedy vyřčena v tomto kontextu.

Vzhledem k vývoji na trhu musela Wang Shiho realitní skupina Vanke v dubnu u svých projektů v Hangzhou přistoupit ke snížení cen nabízených nemovitostí. Stejnou praxi uplatnila ve více než 30 měsících po celé zemi. Takový postup se setkal s nevolí lidí, kteří si byt zrovna zakoupili za vyšší cenu, a některá předprodejní místa firmy⁹ se ocitla v naprostém obležení, či dokonce byla ničena nespokojeným davem. Policie se u případů, k nimž byla povolána, neangažovala a zůstávala pouze v roli pozorovatele. V Nankingu, Šanghaji i v dalších městech vláda vyslala navíc ještě kontroly, které z tohoto důvodu prověřovaly firemní daně a vedení účetnictví. K září 2008 klesly ve srovnání s listopadem 2007 ceny akcií firmy zcela devastujícím způsobem. Pokles činil 88 %. Další developerské společnosti, například Poly Real Estate, Country Garden nebo China Shipping Real Estate Development, zaznamenaly snížení tržní hodnoty svých akcií o 75 %, 87 %, resp. 70 %.

Od 1. ledna roku 2008 přestal úřad veřejné bezpečnosti města Pekingu vydávat černé registrační automobilové značky. Tato zpráva předznamenala velikou, avšak tichou změnu hospodářské politiky státu.

Poznávací značka s bílým textem na černém pozadí symbolizovala privilegovanost. Dostávaly ji firmy, které byly registrovány jako čínsko-zahraniční společný podnik (včetně firem s investory z Hongkongu a Macaa). Ty byly oprávněny dovézt automobil bez povinnosti platit dovozní clo. V každodenním provozu se takový vůz těšil různým typům velmi preferenčního zacházení. Historicky tento typ registrační značky symbolizoval „extrateritoriální zacházení“¹⁰ se zahraničními

9 V Číně se v tomto období prodávaly nemovitosti okamžitě po dokončení tzv. skeletu hrubé stavby, tedy svázání pilířů v nejvyšším patře. Trvalo minimálně další rok, než se mohli lidé nastěhovat. Dlouhodobý růst cen nemovitostí způsobil, že jejich koupě začala být považována za spolehlivou investici.

10 Výhodné, preferenční zacházení 超过民待遇. Termín extrateritoriální zde používám v přeneseném významu. Na automobily označené touto SPZ se de facto nevztahovaly zákony a nařízení platná na daném území. Např. až do roku 2008 tyto automobily téměř nestavěly silniční kontroly, nebyly pokutovány za špatné parkování atd. Požívaly téměř stejné imunity jako vozy označené diplomatickými značkami, kterým se navíc svým grafickým zpracováním velmi blížily.

podniky. Když pekingská radnice toto opatření zrušila, začaly být černé registrační značky rušeny i v dalších regionech.

Na zasedání dvojího shromáždění toho roku zaznělo, že „trh má odrážet spravedlivou soutěž“. Byl přijat nový zákon o dani z příjmů z podnikání. Ten stanovil, že daňové sazby domácích a zahraničních podniků budou sjednoceny z původních 33 % pro čínské firmy a 15 % pro zahraniční firmy na 25 % pro všechny. V tiskové zprávě agentura Reuters uvedla, že Čína se pokouší odstranit nerovnosti mezi zdaňením domácích a zahraničních firem. To znamenalo, že stát, který byl v lákání zahraničního kapitálu jedním z nejradikálnějších, začal postupně ukončovat „extrateritoriální zacházení“ s mezinárodním kapitálem. Čína byla od roku 1992 šestnáct let v řadě zemí s nejvyšší mírou investic ze zahraničí. Více než 480 společností z Fortune 500 začalo podnikat i v Číně. Celkem bylo v Číně zaregistrováno 280 tisíc tzv. podniků se zahraničním kapitálem.

Rozsáhlý příliv zahraničního kapitálu v minulosti na jedné straně řešil nedostatek vlastních domácích finančních zdrojů a přiváděl do Číny vyspělé technologie a systémy řízení, na straně druhé však způsobil, že některá hospodářská odvětví byla kontrolována či dokonce monopolizována zahraničním kapitálem. Podle zprávy čínské akademie sociálních věd ve 22 odvětvích držel zahraniční kapitál více než 70 % trhu. Např. řetězce velkých maloobchodních prodejen ve významných městech na jihovýchodním pobřeží byly z 90 % v držení zahraničních investorů. Ve zdravotnictví nepodléhaly některé zahraniční podniky rozhodnutím o cenových limitech. Léčiva se stejnou účinnou látkou byla mnohdy výrazně dražší než ta od domácích výrobců. U léčiv vyráběných dle stejných standardů tzv. lékopisu ČLR¹¹ byla léčiva zahraničních výrobců dražší desetkrát. Dle neúplných statistik činily průměrné ceny léčiv zahraničních producentů až 1311 % ceny domácích výrobců.

Zrušení „extrateritoriálního zacházení“ ve vztahu k zahraničnímu kapitálu proběhlo velmi klidně a sofistikovaně. O dva roky později, 1. prosince 2010, Čína oznámila, že oficiálně začala od zahraničních společností vybírat i poplatky za údržbu a výstavbu městské infrastruktury stejně jako poplatek za vzdělávání. Tím byl v Číně završen

.....
11 Obdoba českého lékopisu vydávaného každoročně SÚKL, tedy základního celostátně platného farmaceutického normativu složení léčiv.

proces postupného sjednocení systémů daní vybíraných od podniků zakládáných domácími čínskými a zahraničními subjekty.¹²

Další významnou událostí roku bylo plošné zavedení zákona o pracovních smlouvách. Dle něho musely všechny podniky najímající zaměstnance začít podepisovat pracovní smlouvy. V případě propuštění dal zaměstnancům nárok na odstupné.

Tento zákon byl mnohými médii považován za „zákon o svědomí“. Do té doby totiž mělo písemnou pracovní smlouvu pouze 7,3 % tzv. migrujících pracovníků. Po šesti letech od data platnosti tohoto zákona stoupl počet na 21,9 %. Podíl migrujících pracovníků, kterým bylo dluženo za mzdu, se v roce 2014 snížil z původních 4,1 % na 0,8 %. Míra množství migrujících pracovníků, kterým bylo hrazeno pojištění proti invaliditě a úrazům, stoupl z 3,5 % na 26,2 %.

Nicméně v očích některých ekonomů měl tento návrh zákona podlomit klíčovou komparativní výhodu čínského průmyslu, tedy nízké náklady na práci. Ekonom Steven N. S. Cheung¹³ napsal 13. února na svém blogu: „Legislativní krok vlády ve snaze dosáhnout všeobecného smíru, ať už si to uvědomuje či ne, vytváří nepřítelství mezi zaměstnavateli a zaměstnanci, čímž zvyšuje transakční náklady. To může ekonomice jako celku způsobit ohromující škody.“

Steven N. S. Cheung příspěvek napsal ve chvíli, kdy zpracovával studii o regionu Dongguan¹⁴ v provincii Guangdong. Autor se vývoji čínské ekonomiky věnuje po mnoho let, a to svým vlastním a zcela jedinečným způsobem. Nepříliš důvěřuje údajům ostatních včetně údajů o HDP, objemu přepravy nebo dokonce spotřebě elektřiny. Všude se s oblibou ptá na dva údaje: cenu za pronájem továrny a výši mzdy pracovníků na výrobní lince, což jsou dle jeho názoru data s největší vypovídající hodnotou. V Dongguanu jej tehdy ohromily dvě věci. Někteří majitelé podniků hovořili o svých plánech přemístit továrny do jiných zemí jihovýchodní Asie, kde je nižší cena práce, např. do Vietnamu či Indonésie. „V příštích několika letech se továrny budou stěhovat na jih. Tomuto trendu bude těžké vzdorovat.“ Současně s tím v daném roce došlo k náhlému poklesu příjmu zakázek ze zahraničí.

.....

12 V ČLR se začaly z důvodu daňových a jiných úlev rozlišovat podniky se zahraniční účastí. Cizí vlastníci mohli držet maximálně 49% podíl.

13 Čínským jménem 张五常 Zhang Wuchang, americký ekonom původem z Hongkongu, detailněji viz poznámka 88.

14 Důležité průmyslové město v oblasti delty Perlové řeky.

V regionu Dongguan se jednalo o pokles o celých 20,7 procentního bodu, což se nikdy předtím nestalo.

Byla-li „fraška“, ke které došlo na trhu s novými byty v Číně, výsledkem strachu způsobeného zpřísněním měnové politiky, pak nebezpečí v oblasti zahraničního obchodu, jemuž předcházela americká krize na trhu s rizikovými hypotékami, předznamenala šířící se globální finanční krizi. Šest milionů podniků zahraničního obchodu, které bylo možné označit za jednoho z ořů trojspřeží táhnoucího čínské hospodářství,¹⁵ rozhodně nebylo připraveno na náhle nastávající změny. Realita, kterou Steven N. S. Cheung viděl v Dongguanu, se brzy rozšířila po celém jihovýchodním pobřeží jako mor.

Koncem dubna podal majitel značky šicích strojů považované za národní poklad z regionu Taizhou v provincii Zhejiang návrh na vlastní konkurz.

Jednalo se o firmu Feiyue Group, již v roce 1986 založil Qiu Jibao. Během několika let se stala největším specializovaným výrobcem šicích strojů na světě. Byla řazena na první místo mezi padesátkou konkurenceschopnějších soukromých průmyslových čínských podniků. Během návštěvy Hangzhou Qiu Jibao tehdejší premiér Zhu Rongji velmi vtipně pochválil: „Ty jsi, Qiu Jibao, nejen naším miláčkem,¹⁶ ale i národním pokladem.“ Velká slova uznání pro něj měl premiér i o tři roky později, když navštívil výrobní závod v Taizhou. Zhu Rongji o skupině Feiyue opět hovořil jako o „světové značce“, neboť firma během několika předchozích let rychle expandovala a založila 18 poboček od Miami a Los Angeles v USA až po Evropu.

Během roku 2008 ovlivněného americkou krizí rizikových hypoték postupně klesal výkon exportu celého čínského textilního průmyslu. Snížil se tak i počet zahraničních zakázek firmy Feiyue a celkový vývoz mezi lednem a dubnem meziročně poklesl o 44 %. Feiyue, která bankám dlužila na úvěrech téměř 1,8 mld. jüanů, se tudíž ocitla v bezvýchodné situaci, neboť ji banky odmítaly dále úvěrovat. Qiu Jibao podal návrh na konkurs a v rozhovoru s reportérem z časopisu *Caijing*¹⁷ použil k popisu své situace výrazu „bolehlav“.

.....
15 Jde o označení nejdůležitějších tří složek čínského růstu HDP: vývoz, investice a domácí spotřeba.

16 Premiér využil tohoto dvojsmyslu znaku bao (宝) a ve vtipu řekl, že pan Qiu Jibao je nejen miláčkem (čínsky baobei宝贝), ale i národním pokladem – čínsky guobao 国宝.

17 Čínsky «财经».

Taizhou, odkud firma Feiyue pochází, bylo regionem, kde se vyrábělo a odkud se do zahraničí vyváželo nejvíc šicích strojů z celé Číny, konkrétně téměř třetina veškerého exportu z tohoto segmentu. Roční HDP zdejšího průmyslu dosahoval hodnoty 23 miliard jüanů. Působilo zde téměř 200 výrobců nejrůznějších typů šicích strojů či jiných strojů pro textilní průmysl včetně subdodavatelů. Počet malých rodinných manufaktur se tu blížil téměř tisícovce. Pouze těch, které dodávaly díly firmě Feiyue, bylo několik set. A tak problémy firmy Feiyue měly vliv i na další hráče trhu.

Po zveřejnění krize firmy Feiyue se rozpoutala bouřlivá debata o tom, zda by se vláda měla pustit do její záchrany, či nikoliv.

Mnozí se domnívali, že by mělo být ctěno právo trhu rozhodnout o dalším působení či úpadku firmy Feiyue. Deník *China Business News*¹⁸ otiskl v komentáři s titulkem „Nechte ji zbankrotovat, nebojte se!“¹⁹ následující text: „Feiyue Group je soukromým podnikem pana Qiu Jibao a ten má nejen ‚právo‘ vyhlásit bankrot, ale zároveň za něj ponese i odpovědnost. Vláda by si měla být vědoma rizik, která mohou být spojena se zasahováním do provozu a restrukturalizace soukromých společností. Odhlédneme-li od etických otázek, nikdo nemůže garantovat, že při zapojení vládního kapitálu se situace firmy nebude neustále zhoršovat. Je zde také právo jiných společností získat levná aktiva. Dlouholetá vládní tendence zachraňování firem pro jejich významnost v daném oboru upírá ostatním společnostem možnost dostat se k jejich levnému majetku.“

Byli ale i tací, kteří se naopak domnívali, že nezachránit Feiyue je nemyslitelné. Pád Qiu Jibaa by prý měl za následek řetězovou reakci a průmysl v regionu města Taizhou by se zhroutil. Vlna nezaměstnanosti by možná spustila ještě vážnější sociální komplikace.

Spor mezi oběma debatujícími stranami byl velmi podobný diskusi na Wall Street o společnosti Lehman Brothers o několik měsíců později.

Řešení bylo velmi čínské. Žádost pana Qiu Jibao o vyhlášení konkurzu byla místní vládou zamítnuta. Hospodářská komise provincie Zhejiang²⁰ převzala v květnu iniciativu a urychleně zorganizovala

18 Čínsky «第一财经日报».

19 Čínsky «让它破产吧, 请不要担心».

20 Úřad provinční, regionální vlády řízený ministerstvem obchodu, jehož kompetence se v čase a místě měnily. V roce 2008 se však jednalo o instituci, která koordinovala hospodářský rozvoj daného regionu, především schvalováním podnikatelských plánů a plánů proveditelnosti, které jí musely předkládat veškeré, tedy i soukromé nově zakládané společnosti. Souhlas této komise byl jednou z nutných náležitostí zakládání a provozování obchodní společnosti.

setkání zástupců věřitelských bank, na kterém po nich požadovala, aby zachovaly status quo a nepřerušily cash-flow firmy Feiyue: „Nic neměňte!“ Zároveň vláda města Taizhou vyslala do Feiyue své trvale přítomné zmocněnce, kteří plně převzali rozhodování o finančních a účetních otázkách firmy.

Avšak z hlediska průběhu celého roku 2008 byly události okolo Feiyue pouze malým střípkem, zvláště viděno pohledem krize zahraničního obchodu, které čelil celý region delty Dlouhé řeky.

V srpnu stejného roku v prefektuře Shaoxing,²¹ která byla největším distribučním centrem textilního průmyslu na světě a která byla zařazena na osmé místo „100 hospodářsky nejrozvinutějších čínských okresů“,²² ukončily výrobu čtyři velké textilní závody: Jinxiong Textile, Hualian Sanxin Petrochemical, Jianglong Holdings a Spandex. Jejich závazky různé povahy dosahovaly 14,6 miliardy jüanů, přičemž závazky vůči bankám činily 11,3 miliardy jüanů. Situace měla v regionálním měřítku na textilní i bankovní sektor dopad srovnatelný se zemětřesením.

Největší čínský výrobce kyseliny tereftalové, jež se používá dále jako základní surovina pro výrobu téměř všech syntetických vláken nebo např. PET lahví, společnost Hualian Sanxin, byl založen v roce 2003. V okrese Shaoxing šlo také o historicky první firmu, jejíž roční tržby přesáhly deseti miliard jüanů. Avšak celosvětová výrobní kapacita této krystalické práškovité látky začala v roce 2006 převyšovat poptávku. Začaly tedy klesat ceny, až došlo k tomu, že v září 2008 se této firmě přerušily peněžní toky a musela oznámit zastavení výroby. Dle informací společnosti dosahovala výše jejích bankovních úvěrů a souvisejícího kapitálového zajištění až 10,5 miliardy jüanů, a jen půjčky od místní pobočky ICBC byly vyšší než dvě miliardy jüanů.

Dominovým efektem Hualian Sanxin začalo docházet k bankrotům i v sousední provincii Jiangsu.

Dne 8. října bylo náhle na burze v Singapuru pozastaveno obchodování s titulem FerroChina.²³ Hlavní továrna firmy, Kehong Materials, ležící v průmyslové zóně u města Changshu, vyhlásila bankrot. Více než dvaceti místním komerčním bankám a dalším finančním institucím po ní zůstala finanční díra ve výši 5,2 miliardy jüanů. Pod

21 Severní část prov. Zhejiang sousedící s prefekturou Taizhou. Leží na jižním břehu Hangzhouského zálivu naproti Šanghaji.

22 Čínsky 全国百强县.

23 Čínsky 中国金属.

vlivem rostoucích cen energií a špatných prodejů konečných produktů v navazujícím zpracovatelském řetězci zastavila největší základna produkce umělých vláken v Číně, firma Shengze z města Suzhou, výrobu. Kapacita produkce umělých vláken ve městě Suzhou tak zničeho nic poklesla o 30 % a zisková marže klesla na polovinu.

Během červencové návštěvy jižní Číny navštívil premiér Wen Jiabao v provincii Jiangsu i 1. státní závod na výrobu bavlněných výrobků ve Wuxi.²⁴ Na malém sympoziu položil předsedovi představenstva panu Li Guangmingovi otázku: „Co říkáte na situaci v textilním průmyslu? Kde se skrývá problém?“ Li Guangming, který byl považován za „protřelého textiláře“, odpověděl: „Pane premiére, chcete, abych odpověděl pravdu, nebo chcete slyšet lež?“ Premiér na to: „Samozřejmě že pravdu! Kdo by chtěl nějaké lži?“

A tak Li Guangming řekl, že textilní průmysl prochází největší krizí od zahájení tzv. reformem otevírání se světu.²⁵

Ministr, který se zasedání zúčastnil, později vzpomínal: „Úplně nás to šokovalo. Vždyť celých třicet let reformem vše běželo bez nejmenších problémů. Jak je možné, že došlo k současné krizi?“

Li Guangming začal detailně rozebírat mezinárodní ekonomický pokles, který se začal projevovat na konci roku 2007. Řekl: „Náš 1. státní závod na výrobu bavlněných výrobků ve Wuxi je předvojem národního textilního průmyslu. Když jsme my na tom takto, situaci v celém odvětví si lze snadno domyslet.“

Ochlazení v oblasti zahraničního obchodu pocítila i internetová podnikatelská platforma Alibaba.²⁶

V jednom červencovém interním e-mailu napsal Jack Ma²⁷ vážné sdělení: „Ekonomická situace se výrazně zhorší. V příštích několika letech hospodářství zřejmě projde velmi těžkým obdobím. Osobně se domnívám, že situace není optimistická. Příští zima bude delší, než jsme si všichni mysleli! Pořádně se ochladí! Vše bude komplikovanější! Měli bychom se na tu zimu připravit!“ Když Jack Ma napsal tento e-mail, spadla cena akcií Alibaby kótovaných na burze v Hongkongu

.....
24 Čínsky 无锡国棉一厂.

25 Od roku 1978.

26 Portál, původně určený pro zahraniční nákupčí, kteří v Číně hledali výrobce konkrétních, převážně spotřebních produktů. Dnes jedna z největších čínských IT společností vlastní např. platební službu AliPay nebo platformu e-commerce Taobao a T Mall.

27 Čínsky 马云, nar. 1964. Zakladatel Alibaba Group. Jack Ma je též jednou z neznámějších čínských veřejně vystupujících osob.

z historického maxima 40 hongkongských dolarů na pouhých deset dolarů. A v říjnu se propadla dokonce až k pěti dolarům. Hongkongská média psala: „Alibabu, která ještě vloni byla mistrem světa, dnes můžeme popsat snad jen slovy ubohá (Ali)baba.“

Zdá se, že se osud v roce 2008 odhodlal Číňany podrobit zkouškám, které byly věru tvrdé. Nejdříve na ně seslal sněhovou bouři a pak pokračoval pukáním tektonických švů.

Mezi desátým a jednatřicátým lednem 2008, těsně před nadcházejícími Jarními svátky, zasáhla více než deset provincií, tvořících polovinu rozlohy Číny, od Ningxia a Shaanxi na severozápadě až po Hubei a Jiangsu na hranici Dlouhé řeky, stoletá sněhová bouře. Jen v provinciích Hubei a Anhui bylo postiženo více než osm milionů lidí s tím, že téměř padesát tisíc lidí muselo být neprodleně evakuováno.

Vánice způsobila úplný kolaps dopravy. Klíčové dopravní tepny, jako hlavní železniční tratě, dálnice a letiště, přestaly fungovat. Na železniční trati mezi Kantonem a Pekingem byl přerušen provoz. Led a husté sněžení ve středočínské provincii Hunan zastavily 136 vlaků. V sousední provincii Hubei se ocitlo sto tisíc lidí bez pitné vody. Energetika v jižní Číně zkolabovala. K celoplošným přerušením dodávek elektrické energie došlo v sedmnácti provinciích. Stovky tisíc průmyslových závodů byly nuceny přerušit výrobu.

Dopad byl o to horší, že se jednalo o dopravně nejexponovanější období, kdy lidé cestují za svými rodinami, aby s nimi strávili tradiční Jarní svátky. Běžně se v tomto období domů vrací na 180 milionů migrujících pracovníků. Sněhová bouře způsobila, že provincii Guangdong, v níž působí nejvíce těchto migrujících dělníků, zachvátil bezprecedentní chaos. Na nádraží v Kantonu²⁸ uvízlo 500 tisíc osob!

Když se lidé vyrovnali s následky sněhové bouře, udeřilo 12. května 2008 ve Wenchuanu v provincii Sichuan ve 14:28 devastující zemětřesení osmého stupně Richterovy škály. Způsobilo masivní sesuvy půdy, kamenné laviny, závaly bahnem a vznik záplavových jezer v důsledku ucpání říčních toků. Oblast přímo postižená katastrofou měla rozlohu 100 000 km². V důsledku zemětřesení zemřelo 69 227 osob, zraněno bylo 374 643 osob a 17 923 osob bylo prohlášeno za nezvěstné. Přímé ekonomické ztráty byly vyčísleny na více než 800 miliard jüanů.

.....

28 Čínsky 广州, Guangzhou, hlavní město provincie Guangdong.